

Библиотека „Календар”

книга 125

Издавач захваљује
Покрајинском секретаријату за културу,
јавно информисање и односе са верским заједницама
АП Војводине на финансијској подршци
за објављивање ове књиге.

Илустрација на корицама:
*Antiquarius Domini, у чудесном поухвајћу,
док њише њосланице нашем веку*

Copyright © 2023, Слободан Мандић

Copyright © 2023, за српски језик, за Србију и Црну Гору, АГОРА

Ова публикација се у целини или у деловима не сме умножавати,
прештамповати или преносити у било којој форми или било
којим средством без дозволе аутора или издавача, нити може бити
на било који други начин или било којим другим средствима
дистрибуирана или умножавана без одобрења издавача. Сва права
за објављивање ове књиге задржавају аутор и издавач по
одредбама закона о ауторским правима.

СЛОБОДАН МАНДИЋ

АНТИКВАР ГОСПОДЊИ

роман

*

*Тај намерава да сложи књију у којој ће свако моћи
да иронађе своје име.*

*

*„Оно што желим рећи толико је необично да једва
могу наћи
речи којима бих изразила своју мисао.”*

Боетије, Ушеха Филозофије

ПРЕДСЛОВО

1.

Одувек сам желео да напишем књигу о њима, о нама; која је истовремено и аутобиографија. Међутим, сваки пут перо се отме устрану; одступи у други жанр.

Заправо, уочио сам, посао ми омета што неко све време стоји тик иза мене, и завирује у оно што пишем. Свест о нечијем присуству је непрекидна; о некоме ко надгледа ову работу.

Биће, непрекината свест о оцу.

То ме тера на извесна одступања од себе; у нагодбу са њим, и са собом надзираним.

Тада доиста ваља одустати, како не бих био још један од оних који не пишу сами.

Који то чине по налогу и очекивањима средине, што је и иначе веома тешко избећи; Панонски Баштован каже, малобројнима је то пошло за руком тек у понекој књизи, никоме у целокупном делу.

А онда сам се, овде, присетио једне инспиративне и разрешавајуће, неочекиване реченице писца из чудесне баште: Ја сам за себе измислио свој живот!

(Па нека изволе.)

2.

Опет је реч о зрењу, оном дуготрајном и наоко неприметном процесу током кога протагонисти стичу спремност за унутрашње преображаје.

Другачије, тече сага о томе како безазленост бива изложена свету.

Једна прича о настојању да се одбрани простор интимае.

Све почиње пошто Приповедач добије налог да сачини родословно стабло породице Малешеваца, и покуша да сгледа шта остаје када су сви прошли; потом увиђа да у читуљу мора уврстити и појединце који ту спадају тек по унутарњој сродности са њим.

Уследила су неочекивана открића, појављивали се сродници и претече из дубина времена.

3.

Другачије речено, како би припоменуо Сенатор, један од искрслих, требало би да пишући о другима заокружим, у неколико свезака, повест сопственог живота.

Нисам још, у све претходно, унео слику банатских светлих јутара, као ни зимских вечери што из поља неприметно налегну, пашњака с процвалом камилицом, приказ пруге која се губи у летњој јари, а тек ниског јесењег неба, и тихог михоља: када се лето смирује кроз дугу јесен. Када се све укњижено сабере, недостаје ми тушта слика призора (ликове незаборавне да не помињем) због којих сам и узимао перо у руке и прихватао се писања.

Но, настрану и свитања; али о оноликој присности, о оним очима, тек неколико редака!

Не, мора се почињати изнова.

ОГРАНАК ПРВИ

★

Херцеговац не прихвата да је завичај оно што изабереш; ниједан, па ни ја. (Лако је другима да бирају када им земља Херцегова није колевка.)

Али сам спреман за већу јерес: да признам како се преци могу бирати и по другој врсти сродности, из крштенице невидљивој, и уносити у родослов

★

Мислили су да ће бити много пријатније у свету без демона

★

Елементарно древно искуство, од којег човек живи, сопствено је име, каже Панонски Баштован

Манда

Након што је већ шесту годину деверао без жене (мада уистину другу откако се води да је удовац: оне четири пре тога прогутао му је рат и нису се могле рачунати не само у брак него ни у живот, говорио је, колико год да се, као за утеху, сада називају херојским), Тодору доведоше Манду с Крсца. Нити је она имала шта да понесе, ни с чим да дође, нити је шта затекла, осим човека и двоје ситне из логора враћене деце; у ћошку збијене, ћутљиве, разрогачених очију: која чекају шта ће сада бити.

За разлику од оног састављања крајева с првом женом, тешко да би се Тодор с Мандом могао посаветовати око домаћинских ствари; штавише, нити је пушила нити била разговорна. Само је пила кафу, неколико пута на дан, па још натенане тако да би се почесто саставиле она претходна и ова коју управо сркуће; отуд злобни језици изнеше да она читав дан претвара у кавенисање. Док је њена претходница, Божица, грабила да сваки трен преведе у ручни рад, и као да од смркавања отима с ручка хитала да набере лист за стоку, да донесе воде с Врбе, да козе помуже и варенику узвари, Манда је тренутак преводила у тишину и тако га заустављала; при томе, кафа јој је била неопходна: без тог мирисног додатка дану, оног блаженства што се из филцана разлива, није се дало ни замислити њено снатрење и понирање у тиховање. Мора да се понекад чинило како она једва чека да сване, управо да би приставила цезву. Тодор је гледао да јој тај угођај и обезбеди; могло је брашна и да нестане па нема, али кафе се морало наћи, да се кућа окади и размирише. По свему, она би и коју капљицу љуте искапила, али ње је ретко бивало, само се

на Игњатдан и уз Божић могла затећи у њиховом дому; би да је било прилике, као што ће се угодити у Банату.

Око тога су се и шале збијале.

Неколике године пошто се Тодор престадио, у Дулићима се обрео један даљник Обрада Гузине, поразговарао с Мандом, и дао јој да потпише некакав папир, да на њ крст удари (Тодор је описменио Дулиће и околна села, више чобанчади неголи учитељ Рогуља; паметније би му било да је своју другу тим видом просветлио, коментарисао је касније мој отац); из истих стопа јој донео врећу брашна и боцу комовице. Није је честито ни иструсила, а већ уз кикот заколала крилатица: Манда дала Бачку за боцу патоке!

Није била причљива: разговор би почињао тек ако је неко што запита, и завршавао се чим она одговори, најчешће једном једином речи.

Некада ни толико: одвијао би се у одломцима, са размацима између штурих реченица чак од по неколико дана; каткад и дуже, тако да се онај што је питао када добије одговор (да су били писмени па да се дописују, држе би му стигао поштом) нађе у чуду затечен: о чему ли је овде реч, он је давно одустао од чекања одговора заборавивши и шта је било питање, и сада не може ништа да повеже. Као да располаже бескрајним временом, према неким подацима живела је деведесет једну, по другима и прилично дуже, већ није било никога ко би јој их могао избројати, Манди пауза ништа није значила. Да ли је оно што је питају допирало до ње, није се могло поуздано знати; требало је сачекати периоду, прескочити раздобље, док се она огласи: одједном, као да јој је питање малочас постављено. Је ли у међувремену у медитацији само о томе думала и одговор срицала, или јој исто није падало ни на крај памети, није било јасно; мени је изгледало да она само посматра и прати светлост дана, са њим се стапајући, и да притом за друго и не хаје. Зато јој је наткривени банатски

гањак био најподесније боравиште, све откад пробехарају јабуке до прве новембарске магле.

И када је отац једном припоменуо да ће на њу пренети земљу коју је добио колонизацијом, како би остварио право на дечји додаток, Манда је оћутала. Тек четвртог дана, из чиста мира, она се гласну: Милане, нећу ја оно!

Које оно, гром га спалио небесни, јекну отац; њега би жбацинуло свако одбијање завршене ствари. Па још смотано у загонетку, то никако није подносио. Које забога, шта сад нећеш!

Нећу потписати за земљу!

Е ту се стари вишеструко жацнут зграну. Пропила си Тодорове бачке ланце, дала пет јутара за литар пише, а сад за мене нећеш палац да отареш, обрецну се: да ми ћеца сутра немају кору љеба! Изговори невероватну реченицу; само се понадах да Манда није сакупила све увреде из ње, да до ње није није допрла сва жуч из очеве слагалице.

Остави, ја ћу са њом разговарати, смирено ће стриц Сава.

Отац на то жестоко отпљуну. За невољу је онај викао да се морамо лишити аналфабета, грмну и тресну вратима за собом. [Заправо, својевремено је неко, Максим Кундачина веле једни, на састанку Народног фронта, одмах по колонизацији, гракнуо: Другови, ми морамо до Нове године ликвидирати аналфабете! Једни су се на то гуркали лактовима и смејуљили, други, већа половина сале (они ради којих се курс ликвидације и припрема), нису ни наслућивали да им се о глави ради. После је и учитељ Дудаш, чим се наљути, понављао исту дрзалицу, зачуђен колико су тврде ове колонистичке главе, те уши у које на вечерњој школи тешко продире азбука као да је није њихов Вук скнадио; сада је отац парафразирао изнервираног Дудаша, без ублажавања пропратним смехом.]

Нећу, није земља него превара, објављивала је Манда; једанпут сам потписала, па нам бачко имање ђаво однесе!

Ово је друго, сад не дајеш, него добијаш Миланову земљу; а онда ће он као беземљаш од државе примати потпору, да нејачи купи обућу и свеске (погађала нас је таква формула наших потреба, разочаравала та скучена листа и свођење на сиротињу), и приде теби да донесе каве и ракије.

Тако се Сава с Мандом брзо нагоди; натемате ђаволе, када се вратио, отац зинуо у неверици.

(После ћу разабрати како су мог старог натуткали да на Манду препише земљу и тражи дечји додатак; чим прије, док му није на ум пало да је посреди негативна појава, па да по њој удари на првом партијском, да све звони. Зашто да и ти не, ниси луђи од других, упућивао га Кундачина; они се најели, забрекли, образе затегли, а теби стомак пријенуо за хрбат, у распаднутим баканцама држиш говор о једнакости. Је ли и Миња потписао, стари се све тише опирао. Чуј је ли, први се подмагарчио, али ти није хтео казати; изгубио си девет примања!)